

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۲۸۷۱

دانشگاه شاه

دانشکده هنر

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

تصویرسازی

عنوان پایان نامه: ویژگیهای تصویری نگاره های شیرین و لیلی درخمسه های نظامی مکاتب

هرات و تبریز از اواخر تیموری تا اوایل صفوی و کاربرد آن در تصویرسازی معاصر.

استاد راهنما: آقای دکتر خشایار قاضی زاده

عنوان پروژه عملی: تصویرسازی بر اساس داستان های لیلی و مجنون و خسرو و شیرین

استاد راهنما: آقای مرتضی اسدی

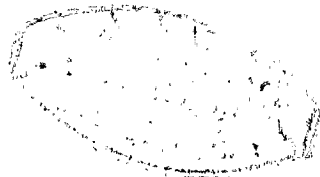
استاد مشاور: آقای پرویز اقبالی

۱۳۸۸/۱۲/۱۷

نام دانشجو: ناهید ذاکری

کتابخانه مرکزی
شهریارک

ماه و سال: شهریور ۱۳۸۸

۱۳۲۵۶۱

به نام خدا

تمامی حقوق مادی و معنوی این پایان نامه تحصیلی متعلق به دانشگاه شاهد است و هر گونه نقل مطالب با ذکر نام دانشگاه شاهد، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است. دانشجویان در صورتی می توانند نسبت به چاپ مقاله مستخرج از پایان نامه خود اقدام کنند که مقاله مورد تأیید استاد راهنما قرار گرفته باشد. همچنین به هنگام چاپ مقاله ذکر نام استاد راهنما ضروری است. عدم رعایت موارد فوق موجب پیگرد قانونی است.

« معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی »

تاریخ
شماره
پیوست

صورتجلسه دفاع

بدین وسیله جلسه دفاعیه کارشناسی ارشد خانم ناهید ذاکری دانشجوی رشته: تصویر سازی

رساله نظری : ویژگیهای تصویری نگاره های شیرین ولیلی درخمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز از اواخر

تیموری تا اوایل صفوی و کاربرد آن در تصویر سازی معاصر

پروژه عملی : تصویر سازی داستانهای لیلی و مجنون و خسرو و شیرین

در تاریخ ۸۸/۶/۲۵ برگزار و نمره رساله نظری ۱۹ و پروژه عملی ۱۸۲۴۴ و میانگین آن به عدد ۱۸۲۴۳ و به حروف **هجده و شصت و سه** اعلام می گردد.

اعضای هیات داوران

امضاء

۱- آقای خشایار قاضی زاده (استاد راهنما)

امضاء

۲- آقای مرتضی اسدی (استاد پروژه عملی)

امضاء

۳- آقای پرویز اقبالی (استاد مشاور)

امضاء

۴- آقای حسین عصمتی (داور مدعو)

امضاء

۵- آقای پرویز حاصلی (داور داخلی)

۶- آقای علی اصغر شیرازی (نماینده تحصیلات تکمیلی)

مدیر گروه رشته: ارتباط تصویری - گرافیک

نام و نام خانوادگی: خشایار قاضی زاده

امضاء

تقدیم به :

آنان که خواهان شناخت خود

از طریق آشتی با گذشته شان اند ،

و تمنای رسیدن به معبود

و حقیقت ابدی از راه عشق و محبت دارند.

و پیشکش به شیرین و لیالی یکتا

دانشکده هنر دانشگاه شاهد

چکیده پایان نامه

این چکیده به منظور چاپ در نشریات دانشگاه تهیه شده است

عنوان پایان نامه: ویژگیهای تصویری نگاره های شیرین و لیلی در خمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز از اواخر تیموری تا اوایل صفوی و کاربرد آن در تصویرسازی معاصر.

استاد راهنما: آقای دکتر خشایار قاضی زاده

استاد مشاور: آقای پرویز اقبالی

نام دانشجو: ناهید ذاکری

شماره دانشجویی: ۸۵۷۴۹۶۵۰۳

رشته: تصویر سازی

چکیده : این تحقیق به شناسایی ویژگیهای دو شخصیت اصلی زن خمسه نظامی (شیرین و لیلی) در نگاره های مکاتب هرات و تبریز پرداخته شده است که در آن میان، داستان این دو شخصیت در شعر نظامی به شناسایی ویژگیها و روشهای سنتی تصویرگران در ارتباط با این دو شخصیت در نگاره ها و مقایسه ی تصاویر مشابه پرداخته شده است. در آغاز مختصری از پیشینه تاریخی و هنری اواخر عصر تیموری و اوائل دوره ی صفویه آمده است. آنچه در ارتباط با شیرین و لیلی در این نگاره ها قابل ذکر است، وجود تمایز آنها با دیگر زنان در نگاره است و این تمایز اغلب در جایگاه، تفاوت در رنگ لباس و اندازه بزرگتر ایشان نسبت به سایر زنان در نگاره مشاهده شد. آنچه جالب توجه است، تصویرگران اغلب به صحنه هایی مشابه و تکراری علاقه نشان داده اند و گاه ارتباط میان داستان و صحنه های تصویری کمرنگ شده و بیشتر تخیل تصویرگر، سهم عمده را ایفا کرده است.

واژگان کلیدی : هرات، تبریز، خمسه نظامی، تصویر سازی، مکتب، لیلی، شیرین.

نظر استاد راهنما: برای چاپ در نشریات مربوط به دانشگاه مناسب است.

تاریخ

امضاء

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
ح	پیش‌گفتار
۱	مقدمه
۲	کلیات تحقیق
فصل اول : پیشینه تاریخی و هنری عصر تیموری و صفوی	
۸	۱-۱ مکتب تیموری
۹	۱-۲ هنر عصر تیموری
۱۱	۱-۳ ترکمانان
۱۴	۱-۴ هنرمندان تیموری
۱۷	۱-۵ سلسله صفویه
۱۸	۱-۶ هنر صفویه
۲۲	۱-۷ برخی نسخ خطی موجود خمسه نظامی (اواخر تیموری و اوئل صفوی)

فصل دوم : شیرین و لیلی از منظر نظامی

- ۲۵ ۲-۱ زندگی نظامی
- ۲۶ ۲-۲ درون مایه آثار نظامی
- ۲۸ ۲-۴ پیش در آمدی بر خسرو و شیرین
- ۲۹ ۲-۵ قصه خسرو و شیرین
- ۲۹ ۲-۶ نخستین دیدار
- ۳۰ ۲-۷ ملاقات با شیرین
- ۳۱ ۲-۸ رفتن خسرو به روم
- ۳۱ ۲-۹ مرگ مهین بانو
- ۳۲ ۲-۱۰ عشق فرهاد
- ۳۳ ۲-۱۱ رفتن خسرو به دیدار شیرین
- ۳۴ ۲-۱۲ کشته شدن خسرو و مرگ شیرین
- ۳۶ ۲-۱۳ شخصیت شیرین در منظومه خسرو و شیرین
- ۳۸ ۲-۱۵ داستان لیلی و مجنون
- ۴۰ ۲-۱۶ مجنون در کعبه
- ۴۱ ۲-۱۷ ماجرای نوفل
- ۴۳ ۲-۱۸ شوهر کردن لیلی
- ۴۴ ۲-۱۹ پایانی غم انگیز
- ۴۵ ۲-۲۰ شخصیت لیلی و مجنون

- ۲۱-۲ تصویر لیلی در روایت نظامی ۴۶
- ۲۲-۲ تفاوت های این دو قصه ۴۹
- ۲۳-۲ چگونگی روایت فردوسی و نظامی ۵۰

فصل سوم :

- لیلی و شیرین در ۲۰ نمونه از تصاویر خمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز ۵۴
تصاویر مرتبط به لیلی
- لیلی و مجنون در مکتب ۵۵
- لیلی و مجنون در مکتب ۶۰
- لیلی و مجنون در مکتب ۶۳
- مجنون در بیابان ۶۶
- مجنون در بیابان ۷۰
- مجنون در بیابان ۷۴
- دیدار لیلی و مجنون ۷۶
- منظره اردوگاه ۷۷
- مجنون با زنجیر بر در خیمه لیلی ۸۰
- ملاقات لیلی و مجنون ۸۳
- سوگواری لیلی برای شوهرش ۸۵
- خسرو و آب تنی شیرین ۸۸
- آب تنی شیرین ۹۱

۹۵	آب تنی شیرین
۹۸	خسرو ، فرهاد را به نزد شیرین می برد
۱۰۰	شاپور تصویر خسرو را به شیرین نشان می دهد
۱۰۲	نجات دادن شیرین و اسبش توسط فرهاد
۱۰۵	نجات دادن شیرین و اسبش توسط فرهاد
۱۰۸	شیرین برای دیدن فرهاد به بیستون می آید
۱۱۰	افسانه سرایی ندیمه های شیرین
۱۱۵	خسرو در قصر شیرین
۱۱۸	خودکشی شیرین
۱۲۵	نتیجه
۱۳۳	فهرست تصاویر
۱۳۵	کتابنامه
۱۳۷	فهرست منابع لاتین
۱۳۸	گزارش پروژه عملی
۱۴۱	نمونه های پروژه عملی

ای نام تو بهترین سرآغاز

بی نام تو نامه کی کنم (نظامی)

پیش‌گفتار

در دنیای پر هیاهوی امروز و البته فوق مدرن! از همه ی اخبار روز دنیا با خبریم ، اما فراموش می کنیم از کجا آمده ایم ؟ فراموش می کنیم در کجا زیسته ایم ؟ روزمرگی و دایره بسته زندگی و عجله و شتاب آن، و بارها و بارها تکرار غم انگیز آن چه لذت و و جاذبه ای می تواند داشته باشد ؟ اگر فرصتی در تامل بر خویشتن حاصل آید ، فاجعه ی بودن آغاز می شود اینکه از کجا آمده ایم ؟ فلسفه زیستن چیست؟ در این دایره بسته با چه معنایی می توانیم از سنگینی و ملال و اندوه زیستن بکاهیم؟ افسانه ها ، اساطیر ، قهرمانان، تاریخ و سرگذشت مان چه بوده است ؟ شاید به کارمان نمی آیند؟! چه زمانی لازم است برای فراموشی هر آنچه از گذشته داشته ایم ؟ ما نیازمند هر آنچه که فراموش کرده ایم هستیم . چرا که ، اینها آینه ای هستند پیش رویمان تا خود را بهتر ببینیم. پیامبران ، فیلسوفان و هنرمندان همگی در تلاش برای تحمل پذیرتر کردن و معنی بخشیدن و زیباتر کردن روابط انسانی با خود و محیط پیرامون ایشاندند. سهم نظامی نیز در این سیرو سلوک اندک نیست. وی خواسته به واسطه عشق ، ایثار به تکرارهای زندگی معنایی ژرف تر بخشد. و رابطه انسان و پیرامونش را تلطیف کند. در این میان سراغ اساطیر عشق ایرانی، شیرین و لیلی، و چگونگی تصویر اینان در دوره ای طلایی از هنر نگارگری ایرانی رفتیم. این زنان الگوهایی برای پاکی ، صداقت ، فراست ، همدلی و پویایی... هستند که هر زن ایرانی باید به این صفات آراسته باشد. زن یکی از کلیدهای راز گشای هر فرهنگ و قومی است و موجودی است که در تاریخ و هنر، همراه او واژه هایی چون معشوق ، عشق ، زیبایی ، خلق... همراه بوده است. زن، رمز طبیعت و زنان هر سرزمین ، شعر آن دیارند.

نگرش هر قوم به زن ، نمادی از چگونگی شناخت راز طبیعت و ارزش و اعتباری که برای وی قائل است ، نشانی از پایگاه اجتماعی زن است. تا جامعه چگونه نگرشی به وی داشته باشد؟

نکته ی قابل یادآوری در این پژوهش آن است که ، از آنجا که مولفان و نویسندگان کتاب ها و منابع مورد استفاده تاریخ های اتفاقات مهم و آثار مورد بررسی را برخی میلادی و برخی هجری قمری آورده اند، از این جهت سعی شده اکثر تاریخها تا جای ممکن، هر دو تاریخ باشد. در بیشتر آثار نگارگری

موارد ابهام زیادی در مورد نگارگر، مکتب هنری اثر، محل نگهداری و... وجود دارد که عملاً، استفاده ی بهینه در تحلیل آثار را با مشکل مواجه می کند .

در بررسی آثار مربوط به شخصیت شیرین و لیلی سعی شده نمونه های مشترک داستانی در مکتب هرات و تبریز با هم مقایسه شوند ، چرا که این توجه، به نتیجه گیری بهتر مطالعه کمک می کرد. امید است ، این تحقیق وجوه تاریخی زن را در ادبیات عرفانی ایران آشکار سازد و نوع مطالب و گرد آوری آنها ، مفید فایده ی علاقمندان فرهنگ و هنر ایرانی قرار گیرد . از اساتید محترم ، آقای دکتر خشایار قاضی زاده و راهنمایی های مفید و موثر دلسوزانه ایشان در بخش نظری پروژه و آقای مرتضی اسدی در بخش عملی پروژه ، تشکر می کنم به امیدآنکه، شروعی باشد برای گام هایی بلند تر و مطمئن تر در تصویرسازی ایرانی.

ناهید ذاکری

مقدمه

موضوع مورد پژوهش، ویژگیهای تصویری نگاره های شیرین و لیلی در خمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز از اواخر تیموری تا اوائل صفوی و کاربرد آن در تصویر سازی معاصر است. در این مجموعه سعی بر آن بوده تا با روندی منطقی، ابتدا به پیشینه ی تاریخی و هنری پرداخته شود و در آخر به مطالعه ی چندین نمونه ی مصور خمسه در ارتباط با شیرین و لیلی پرداخته شود.

در فصل یک، به دلیل وجود نمونه های قابل اهمیت در اواخر دوره تیموری و اوائل صفویه، اشاره مختصری از تاریخ اجتماعی و هنری این زمان ها لازم به نظر می رسد. ویژگیهای تصویر سازی مکاتب هرات و تبریز (عصر صفوی) سابقه ی تاریخی و سپس هنری مکاتب هرات و تبریز مورد بررسی است. و در ادامه، به نمونه هایی از خمسه های نظامی این دوران همراه با هنرمندان تصویرگر، اشاره می شود.

فصل دو، از آنجا که نمونه های مورد بررسی در ارتباط با داستان های شیرین و لیلی در خمسه های نظامی تیموری و صفوی است، برای آشنایی بیشتر با این دو نمونه زن آرمانی، قصه عشق آنها و خصوصیات شخصیتی هر یک به تفکیک آورده شده است. ارائه ی داستان عشق خسرو و شیرین و لیلی و مجنون بر اساس خمسه ی نظامی و توصیفات وی از این دو اسطوره ی عشق در اشعارش است.

فصل سه، آنچه در فصول قبل آمد برای اشاره ی بهتر و منطقی تری به این فصل است که در آن بررسی جزئیات تعدادی از نگاره های خمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز (اواخر تیموری و اوائل صفوی) بر اساس سوالات تحقیق و فرضیه ها انجام گرفته است.

فصل سه، آنچه در فصول قبل آمد برای اشاره ی بهتر و منطقی تری به این فصل است که در آن بررسی جزئیات تعدادی از نگاره های خمسه های نظامی مکاتب هرات و تبریز (اواخر تیموری و اوائل صفوی) بر اساس سوالات تحقیق و فرضیه ها انجام گرفته است.

کلیات تحقیق :

تعریف مساله:

در این پژوهش ابتدا به مقایسه ی شخصیت های لیلی و شیرین به عنوان مظاهر آرمانی زن در خمسه ی نظامی پرداخته می شود همراه با شناخت ویژگیهای هر یک و وجوه تفاوت و تشابه در شخصیت هر کدام. در مرحله ی بعدی به آثار نگارگران مکاتب هرات و تبریز با مضامین لیلی و شیرین مراجعه می گردد تا بررسی شخصیت پردازی شیرین و لیلی بین تصویر سازیهای این مکاتب صورت پذیرد. در عین حال وجوه تفاوت و تشابه بین شخصیت پردازی تصویرگران از این دو شخصیت مورد مطالعه قرار گیرد.

سوالهای اصلی:

- ۱- ویژگیهای تصویر سازی لیلی و شیرین در نگاره های مکاتب هرات و تبریز چیست؟ (به لحاظ ساختار طراحی- ترکیب بندی و رنگ)
- ۲- تصویرگران تا چه حدودی به توصیفات نظامی از این دو شخصیت وفادار بوده اند؟
- ۳- وجوه تمایز این دو شخصیت در هر نگاره نسبت به سایر زنان ترسیم شده در هر نگاره چیست؟

پیشینه و ضرورت انجام تحقیق:

۱ - کمال الدین بهزاد (مجموعه مقالات)، چاپ اول، انتشارات فرهنگستان، پاییز ۸۳. در این مجموعه مقالات ابتدا به زندگی و مکتب بهزاد و سپس به تجزیه و تحلیل آثار وی و در انتها مقالاتی تطبیقی آمده است.

کمال الدین بهزاد نه تنها وارث سنتی شگرف که خود نو آوری بزرگ بود. تاثیر وی بر نقاشی ایرانی کم نظیر است. بهزاد توانست معادلات جدیدی را میان نقاشی و هنرهای دیگر - نقاشی با ادبیات - نقاشی با عرفان و نقاشی با جامعه برقرار کند. بهزاد تصویر سازی هایی بر اساس خمسه نظامی و داستان های عاشقانه ی آن دارد.

۲- بیری سپیک، ادبیات فولکلور ایران، ترجمه: محمد اخگری، چاپ اول، انتشارات سروش، تهران ۱۳۸۴. مرزهای ادبیات فولکلور و کلاسیک سیال است و گاه تشخیص آنها از یکدیگر دشوار است. شخصیت‌های مونث در ادبیات فولکلور به گونه ای متضاد با واقعیت های زمان ظهور و نمود می یابند. این ادبیات زن را می ستاید و برای او جایگاهی را در نظر می آورد که از عصر مادر سالاری به این سو شاهد آن نبوده ایم. در بخش ادبیات فولکلور رمانتیک به داستان خسرو و شیرین و لیلی مجنون اشاره شده است. این داستانها تنها محدود به ادبیات فولکلور ایران نمی شود. این داستانهای عاشقانه ذخیره و میراث همه ی ملتها هستند.

۳- یعقوب آژند، سیمای سلطان محمد نقاش، چاپ اول، فرهنگستان هنر، بهار ۸۴ در فصل اول این کتاب به بررسی سیمای سلطان محمد در منابع دوره ی صفوی اختصاص یافته است. فصل دوم سیمای سلطان محمد در تحقیقات هنر پژوهان در عرض یک سده (سده ی بیستم) بررسی شده در فصول بعدی سیمای سلطان محمد در مقالات هنر پژوهان جهان و سپس آثار رقم دار و منسوب به او همراه توصیفات برخی هنر پژوهان به نگارنده ارائه گردیده است. وی از نگارگران مهم مکتب تبریز است که نگاره هایی با

مضمون شیرین نیز کار کرده است. ویژگی این نگاره ها و شخصیت پردازی او مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

۴- آرتور پوپ، سیر و صور نقاشی ایران، ترجمه: یعقوب آژند، چاپ دوم، نشر مولی، ۱۳۸۴. این مجموعه تنها اثر جامعی است که درباره ی هنر ایران پدید آمده است. از جمله ی فصول این کتاب نقاشی و کتاب آرایبی در دوره ها و مکاتب مختلف پرداخته از جمله تاثیر شعر و کلام بر تصویر سازیها مانند منظومه ی خسرو و شیرین و لیلی و مجنون.

ضرورت: شناخت و تدوین وجوه مختلف هنر اسلامی خصوصا نگارگری ایران از دیدگاه هنر مندان و محققین داخلی، زمینه ی خوبی برای رشد اندیشه بر مبنای هنر اسلامی در دوران معاصر محسوب می شود. لذا ضروری است به تصویر سازی ها که یکی از مهم ترین وجوه هنر ایرانی است پرداخته شود.

فرضیه ها (هر فرضیه به صورت جمله خبری نوشته شود):

- ۱- به نظر می رسد از لحاظ اصول طراحی و ساختمان شکلی وجه تمایزی بین این دو شخصیت و سایر افراد دیده نمی شود. تنها در جایگاه و ترکیب بندی از سایرین متمایز شده اند.
- ۲- به نظر می رسد نگارگران با استفاده از امکانات بصری سعی در حفظ نگاه آرمانی نظامی به این دو شخصیت داشته اند.
- ۳- به نظر می رسد بیشترین وجه تمایز این دو با سایر زنان در نگاره ها با توجه به پوشش و جایگاه آنها در ترکیب بندی پدید می آید.

هدفها (اصلی - فرعی):

هدف اصلی:

شناسایی ویژگی‌ها و روشهای تصویرگران سنتی ایران درارتباط با این دوشخصیت در نگاره‌ها. شناخت هر چه بیشتر شخصیت‌های مهم ادبی ایران خصوصاً قهرمانان زن در خمسه نظامی و برخورد نگارگران با این قهرمانان در نگاره‌ها.

هدف فرعی:

استفاده از این ویژگیها در تصویر سازی امروز.

نتایج اصلی تحقیق حاضر، چه کاربردهایی خواهد داشت؟

برای تصویرگران و هنرمندان عرصه‌ی هنر نگارگری و تصویر سازی دانشکده‌های هنر و مراکز فرهنگی که پیرامون این ویژگیها تحقیق می‌کنند.

ویژگی جدید بودن و نوآوری طرح چیست؟ (توسط استاد راهنما تکمیل گردد)

تدوین مضامینی پیرامون قهرمانان زن در ادبیات و تاثیر آن درنگاره‌های تصویرسازی شده می‌تواند، /ولاً، سهم عمده‌ای در شناسایی ویژگی‌های این آثار به معاصرین و هنرمندان داشته باشد.

ثانیاً، از ورای آن تناسب نیز ایده‌ها و شیوه‌های جدیدی در تصویر سازی پدید می‌آید.

روش انجام تحقیق و روش گردآوری اطلاعات و ابزار آن:

روش انجام تحقیق: توصیفی - تحلیلی.

روش گردآوری اطلاعات: کتابخانه ای.

ابزار آن: متن خوانی و مشاهده ی تصاویر.

معرفی جامعه آماری، روش نمونه گیری و تعداد نمونه:

روش نمونه گیری: انتخابی

جامعه ی آماری: تصاویر و نگاره های با مضمون شیرین و لیلی در آثار هنرمندان اواخر

تیموری و اوایل صفوی.

تعداد: ۲۰ عدد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: کیفی

فصل اول

مکتب تیموری

هنر عصر تیموری

ترکمانان

هنرمندان تیموری

سلسله صفویه

هنر صفویه

مکتب تیموری

سبکی که بنام مکتب تیموری معروف شد نتیجه تحوّل طبیعی نقاشی ایرانی در قرن چهاردهم میلادی بود و اساساً پیش از حملات تیمور نیز وجود داشت، احتمالاً تیمور خود هیچگونه نقشی در تحوّل این سبک نداشته است و حتی از حامیان بزرگ نقاشان آن هم نبوده است. در واقع این شاهزادگان حامی نقاشان نسل دوم و سوم مکتب تیموری بودند که نام مزبور را دقیقاً برانزده ی این سبک ساختند.^۱

چندین کتاب خطی نفیس همراه با تصاویری از دوره ی تیمور موجود است ولی به دلایلی خاص نمی توان آنها را ابا خود تیمور مرتبط دانست: نسخه ی معروف دیوان خواجوی کرمانی متعلق به موزه بریتانیا در بغداد، در سال ۱۳۹۶ میلادی یعنی در فاصله بین تصرف اول شهر بغداد توسط در ۱۳۹۳ و تصرف بعدی آن در ۱۴۰۱ به هنگامی که در دست سلطان احمد جلایر بود، نوشته شده است.^۲

از اواخر سده ی هفتم هجری، فرایند دیگری از اقتباس ها و ابداعات آغاز شد. هنر نگارگری در سده های هشتم تا دهم، مدارج کمال را پیمود و سر انجام در سده ی یازدهم از پویندگی بازماند.

در خلال این چهار قرن، مغولان (ایلخانیان و جلایریان)، اینجویان، مظفریان، تیموریان، ترکمانان (قره قویونلو و آق قویونلو)، ازبکان و صفویان، بر بخش هایی از ایران بزرگ و یا در سراسر این سرزمین، فرمان راندند و در کارگاه های سلطنتی آنان بود، که نقاشان عمدتاً به کار تصویر کردن کتب گماشته شدند. با رواج کتاب نگاری در دربارها، محدودیتی در کارکرد اجتماعی نقاشی پدید آمد، اما در عوض عرصه مضامین و بیان هنری وسعت بیشتری یافت. به گزاف نیست، اگر بگوییم که نگارگری این دوران به سبب پیوندش با شعر فارسی، چنین شکوفا شد.^۳

۱- لورنس بینیون - ج.وس، ولینسون - بازیل گری، سیر تاریخ نقاشی ایرانی، محمد ایرانمنش، چاپ سوم، نشر امیر کبیر، تهران، ۱۳۸۳، صفحه ۱۴۱.

۲- همان، صفحه ۱۴۲.

۳- رویین پاکباز، نقاشی ایرانی، انتشارات زرین و سیمین، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۵۹.